

Bogucka, Maria

„Zwischen Rubel und Reichstaler.
Bezugsfeld und geographische
Reichweite des Revaler Wechselmarktes
(1762–1800)”, Elisabeth
Harder-Gersdorff, Luneburg 2000 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 92/3, 378-379

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Wanda Karkućńska, *Anna z Sanguszków Radziwiłłowa (1676–1746). Działalność gospodarcza i mecenat*, Wydawnictwo Semper, Warszawa 2000, s. 391, aneksy, indeks osób, il.

Anna z Sanguszków Radziwiłłowa to kobieta niezwykła; dziwne, że dopiero teraz doczekała się biografii. Wanda Karkućńska zajmuje się tą postacią już od dawna, w 1987 r. opublikowała biogram Anny w „Polskim słowniku biograficznym” (zeszyty 125 i 126). Obecnie przedstawiła obszerną monografię, w której zajęła się głównie działalnością gospodarczą i mecenatem uprawianym przez Radziwiłłową, jako że te dwa kierunki działalności były specjalnie przez nią preferowane, choć występowała aktywnie także na arenie politycznej. Gospodarką zajmowała się już za życia męża, Karola Stanisława Radziwiłła (ślub w 1692 r.), a po jego śmierci w 1719 r. osiadła w Białej, skąd energicznie i kompetentnie rządziła wielkimi dobrami. Znalazła się w czołówce magnatów, usiłujących unowocześnić i rozwinąć ekonomikę Rzeczypospolitej. Była inicjatorką nowatorskich pomysłów w dziedzinie uprzemysłowienia. Zakładała manufaktury, w których produkowano kobierce i sukna (w Białej i Nieświeżu), huty i szlifiernie szkła (Naliboki, Urzecz), zakłady szlifowania kamieni szlachetnych i warsztaty złotnicze, wytwórnie haftów i farfur. Dbała też o postęp w rolnictwie: budowała groble, mosty, drogi, młyny, austerie, zakładała wielkie obory i sprowadzała holenderskie bydło. Jako mecenas sztuki przebudowała rezydencje radziwiłłowskie w Białej, Warszawie i Gdańsku, wzbogaciła ich wystrój. Wzniosła małe pałacyki letnie w Sławacinie i Rozkoszy — prawdziwe perełki architektury. Sprowadzała do pracy specjalistów z zagranicy — z Włoch, Prus, Saksonii, nie szczędząc grosza na ich pensje. Miała też zainteresowania intelektualne. Miłośniczka książek, wzbogaciła biblioteki w Nieświeżu i Białej, uporządkowała archiwa Radziwiłłów (interesowała się historią), dbała o uposażenie i ozdobę kościołów i klasztorów, tworzyła galerie obrazów. Jej rozległa i różnorodna działalność została w książce drobiazgowo przedstawiona, aneksy (m.in. rejestry archiwów, biblioteki, inwentarze zbiorów dzieł sztuki) prezentują obszerną dokumentację. Najmniej zajęła się autorka portretem psychologicznym swej bohaterki, choć starała się przedstawić jej życie rodzinne, zwłaszcza relacje z mężem (stwierdza, że przewyższała go siłą charakteru i rozsądkiem). Stosunki Anny z dziećmi, zwłaszcza z synem Hieronimem Florianem wymagałyby jednak głębszej analizy. Brak również szerszego tła — przedstawienia przemian, jakie w tym czasie dokonywały się w położeniu kobiety w Polsce.

M. B.

Elisabeth Harder-Gersdorff, *Zwischen Rubel und Reichstaler. Bezugsfeld und geographische Reichweite des Revaler Wechselmarktes (1762–1800)*, Verlag Nordostdeutsches Kulturwerk, Lüneburg 2000, s. 169.

Książka oparta została na materiałach pochodzących z ksiąg zawierających protesty weksli w latach 1761–1801 oraz ksiąg protokołów posiedzeń rady miejskiej Rewala (Tallina), a także wynikach kwerend uzupełniających w archiwach Rygi, Lubeki i Amsterdamu (archiwa firm kupieckich, archiwa notarialne). Autorka bada rynek obrotów kredytowych Rewala w drugiej połowie XVIII w., analizując jego zasięg geograficzny i struktury socjalne, a także rozmiary pożyczek, ich charakter (inwestycyjne, konsumpcyjne), czas trwania, cele zadłużenia. Stwierdza, że przeważały pożyczki wewnątrzmijskie (4/5 obrotów), reszta to kredyt dalekosiężny, związany z handlem, a więc pozwalający pośrednio wnioskować także o geografii powiązań handlowych Rewala. W obrocie kredytowym uczestniczyli głównie kupcy, na drugim miejscu byli rzemieślnicy, ale występowała w nim także szlachta (pożyczki na poczet przyszłych dostaw zboża, bydła itp.), urzędnicy, wojskowi, marynarze. Autorka podkreśla duży udział kobiet w interesach kredytowych (zarówno pożyczkodawczyni, jak i pożyczkobiorczyni). Charakterystyczne jest częste występowanie kupców rosyjskich, co świadczy o silnych powiązaniach Rewala z Rosją (zwłaszcza St. Petersburg, ale także Moskwa). Geograficzny zasięg obrotów kredytowych Rewala

---

rozcigał się od Rosji aż do Europy Zachodniej (Niemcy, Niderlandy, Anglia, Francja). Autorka zwraca uwagę na dużą rolę w systemie kredytowym pożyczek drobnych, o charakterze konsumpcyjnym. Kredyt był ważnym elementem życia codziennego mieszczaństwa Rewala, zwłaszcza jego uboższych warstw.

Interesujące, że Gdańsk w powiązaniach kredytowych Rewala występuje tylko sporadycznie. Można to tłumaczyć specyfiką badanego okresu, który w handlu i żegludze Gdańska stanowił epokę głębokiej dekonjunktury.

M. B.

(Zapiski sporządzili: *M. B.* — Maria Bogucka, *W. L.* — Włodzimierz Lengauer, *K. S.* — Krzysztof Skwierczyński)